

Vighné Arany Ágnes – Benkéné Kiss Valéria – Tárkányi Ferencné

Az „Egészséges életvitel kialakítása az ökoiskolában” című oktatási program 4. futamideje

2011/2012-es tanév

Egészségfejlesztő iskola modellprogram kialakítására tett sikeres kísérletet a debreceni Bolyai János Általános Iskola, Óvoda és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény. A 2008/2009-es tanévben külső, segítő munkatársak (egészségfejlesztő, egészségtan tantervi szakértő) kezdeményezésére életvitelprogramot indított, melynek középpontjában az egészségtan oktatása áll. Mind a nyolc évfolyam egy-egy osztályában tantárgyszerűen, évi 18 tanórán tanulták a diákok az egészségtant. A tanulók tudásának javulása arra ösztönözte az oktatási intézményt, hogy a következő években, felmenő rendszerben minden osztályban bevezessék e tárgy oktatását. Jelenlegi tanulmányunkban a negyedik futamidőről számolnak be a program vezető szakemberei. Az immáron négy éve futó életvitelprogram mintaértékű kezdeményezés, hatékony módszer és gyakorlat a komplex szemléletű iskolai egészségneveléshez, jól illeszthető a magyar oktatási-nevelési rendszerbe.

Az egészségtan tantervi szakértő, Vighné Arany Ágnes által kidolgozott életvitelprogram tartalmában és módszerében koherensen illeszkedik a Bolyai intézmény ökoiskolai arculatához: a környezet- és egészségtudatos magatartás alakításához. Tárkányi Ferencné intézményvezető ezért vállalta a program indításakor az egészségtan oktatását. Az e tantárgy keretében elsajátított ismeretek, értékek, készségek, képességek, szokások, attitűdök nagyban hozzájárulnak az egészségre irányuló személyiségformáláshoz.

Az életvitelprogram keretében működtetett minőségbiztosítási rendszer (monitorvizsgálatok) keretében immár négy éven át figyelemmel kísértük a tanulók egészséggel kapcsolatos ismereteinek, kompetenciáinak alakulását. Folyamatos tájékoztatást kaptunk nemcsak a tanulók teljesítményéről, hanem a metodikai, módszertani kultúra színvonaláról is.

A második futamidőtől (2009/2010-es tanév) rendhagyó egészségtan foglalkozásokat szerveztünk, mely az E.ON-os oktatócsomag, EnergiaKaland egyes elemeinek beépítését célozta. Az egészségügyi órák tematikájába elsősorban azon ismeretek kerültek be, amelyek az egészséggel, az energia takarékos felhasználásával, az érintésvédelemmel és a baleset-megelőzéssel kapcsolatosak.

A 2010/2011-es tanévben két debreceni ökoiskola (Epreskerti Általános Iskola, Szoboszlói Úti Általános Iskola) csatlakozott az életvitelprogramhoz. A csatlakozó iskolák fontosnak tartották az ifjúság egészséges életmódra nevelését, ezért tantervi hálójukba integrálták az egészségtant. *Alsó tagozatban szabadfoglalkozás (új NAT szerint egész napos iskola), felső tagozatban osztályfőnöki órák keretében 10 tanórát szántak az egészséggel összefüggő ismeretek átadására, ami elsősorban a lelki egészségre, az önismeretre és a szociális kompetenciák fejlesztésére koncentrált.*

A program mind a négy futamideje alatt nagy figyelmet fordítottunk a pedagógusok továbbképzésére, mely arra hivatott, hogy korszerű egészségfejlesztési ismereteket, pedagógiai módszereket közvetítsünk a programban részt vevő kollégáknak. Az egyéni és csoportos konzultációk lehetőséget nyújtottak az aktuális feladatok (bemutatóórák, projektnap, óravázlatok) és a felmerülő szakmai-didaktikai problémák megbeszélésére. A metodikai, módszertani elemek folyamatos fejlesztését az egészségtan tantervi szakértő biztosította.

A program sikeres megvalósítását és ellenőrzését segítették elő a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerv, Debreceni Kistérségi Népegészségügyi Intézet szakemberei, Benkéné Kiss Valéria egészségfejlesztő közreműködésével.

A MODELLPROGRAM CÉLKITŪZÉSEI

Legfontosabb stratégiai célkitűzésnek tartjuk, hogy a pedagógusok aktív részvételével és a külső szakmai támogatással hatékonyan bekapcsolódjunk az iskolai egészségnevelésbe, ami a primer prevenció egyik legfontosabb színtere.

Céltételezések:

- Természettudományos kompetenciák bővítése egészségtani ismeretekkel: egészségtan tantárgy tanításának folytatása az alapfokú oktatás 1–8. évfolyamaiban. Ezáltal fejlesztjük a 6–14 éves korosztály egészség-magatartását, egészségtudatosságát és az ehhez tartozó kompetenciákat (egészségkultúra fejlesztése).
- Az egészségnevelés összehangolása a környezeti neveléssel, az ökológiai szemlélet formálásával és a fenntartható fejlődés iránti fogékonyság alakításával. Így eleget teszünk a tantárgyközi integráció lehetőségének a természettudományokban.
- Iskolai egészségfejlesztési modellprogram tartalmi és intézményi fejlesztése, a szerzett tapasztalatok tükrében. Speciális célkitűzés: egészségfejlesztés és a tehetséggondozás összekapcsolása, minősített, jó gyakorlatok népszerűsítése.
- Szakmai együttműködés bővítése: módszertani műhelyiskolák kialakításával. A pedagógiai gyakorlatban is jól hasznosítható, adaptálható minta nyújtása a többi oktatási intézmény számára.

A négy futamidő stratégiai áttekintése

FUTAMIDŐK (tanévek)	STRATÉGIA
2008/2009	programindítás: egészségtan tanítási kísérlet megszervezése
2009/2010	előzőek + programbővítés : EnergiaKaland oktatási program
2010/2011	előzőek + ökoiskolai csatlakozások: két sikeres csatlakozás
2011/2012	előzőek + programfejlesztés és kiterjesztés : három sikeres csatlakozás

PEDAGÓGUSOK TOVÁBBKÉPZÉSE

Programnyitó értekezlet

A programnyitó értekezlet (2011. október 7.) a hiteles, korrekt tájékoztatás mellett a pedagógus-továbbképzést is szolgálta. A rendezvényen rész vettek a bázisiskola (Bolyai) pedagógusai, az elmúlt tanévben már csatlakozott iskolák képviselői, öko-koordinátorai. Debrecenen kívül Nyírmeggyesről is érkeztek érdeklődő kollégák.

A Bolyai iskola igazgató asszonya beszámolt az életvitelprogram 3. futamidejéről, a 2010/2011-es tanév egészségtan tanításának menetéről, a tanulói teljesítménymérésekről és az elért eredményekről. Az összehasonlító analízis kitért – az előzetes futamidők tükrében – a főbb jellegzetességekre, illetve a hasonlóságok és különbségek feltárására.

Ezt követte a program stratégiai megbeszélése, melyben a tantervi szakértő ismertette az induló tanév programtervét, az újabb szakmai feladatokat és kihívásokat, lebontva az aktuális lépésekre. Szakmai vezetésével kerekasztal-megbeszélés formájában megvitattuk az elmúlt évek tapasztalatait és a koordinátorok által felvetett javaslatokat. A Szoboszlói Úti Általános Iskola (2010-2011-es tanévben csatlakozott) tanárai felvetették az email-en keresztüli kapcsolattartás igényét. A kétoldalú kommunikáció révén lehetővé válna, hogy a programban részt vevő kollégák az öko-koordinátorokon keresztül tájékozódhassanak a program menetéről, az aktuális szakmai tapasztalatokról, ugyanakkor ők is megoszthatnák véleményüket, tanítási élményeiket.

Szakmai továbbképzés

Ebben a tanévben három osztályban tartottunk szakmai konzultációval egybekötött egészségtan bemutatóórát. Új ismereteket feldolgozó órákat láthattunk az alábbi témakörökben: „Fűben, fában orvosság”, „Családi körben”, „Szervezetem működése”. E programsorozat reprezentálta az egészségtan oktatásának három témakörét, így teljes képet kaptunk a tartalmi elemekről, a fejlesztési követelményekről és a sokszínű módszertani megvalósításról.

A bemutatóórát követő csoportos konzultáción pedagógiai, didaktikai szempontból elemeztük az adott egészségtanórát és reflektív módon meghatároztuk a fejlesztendő területeket.

EGÉSZSÉGTAN TANÍTÁSI KÍSÉRLET FOLYTATÁSA

Az előző években kialakított stratégia szerint a 2011/2012-es tanévben is folytattuk az egészségügyi ismeretek átadását, *alsó tagozatban szabadidős tevékenység (új NAT szerint: egész napos iskola), felső tagozatban életvitel és gyakorlat (új NAT szerint: technika, életvitel és gyakorlat) tárgykörébe építve*. Felmenő rendszerben az első három évfolyam minden osztálya tanulhatott egészségügyet, évi 18 tanórán. A negyedik évfolyamtól pedig egy-egy osztályban folytatódott az oktatás-nevelés. Így összesen 13 osztály, azaz 242 diák vett részt aktívan a programban. A kontrollcsoportot 5 osztály, azaz 113 tanuló jelentette. Az elő- és utómérések során vizsgáltuk, hogy változott-e a tanulók tudásszintje a „hozott” tudáshoz, illetve az előző tanévekhez képest.

Az életvitelprogram mind a négy futamideje alatt hatékonyan működtettük a minőségbiztosítást szolgáló visszacsatoló vizsgálatokat. Ez magában foglalta a program minden résztvevőjének a visszajelzését. Ezeket a tapasztalatokat a külső, segítő szakemberekkel megbeszéltük, és beépítjük a következő futamidő stratégiájába. Mindez a program minőségének a biztosítását és fenntarthatóságát szavatolja.

I. A programban részt vevő pedagógusok szakmai ellenőrzése

A program indításakor, a 2008/2009-es tanévben az életvitelprogramban munkálkodó pedagógusok minden osztályban bemutatóórát tartottak, ahol megjelentek az intézményvezetők, a külső szakértők, s nem utolsósorban az érdeklődő kollégák is.

Jelen futamidőben három osztályban volt szakmai ellenőrzés az alsó tagozatos igazgató-helyettes és az egészségügy tantervi szakértő részvételével. Természetesen most is „nyitva állt az ajtó” az érdeklődő kollégák számára.

A visszacsatolás célja a programba belépő pedagógusok szakmai, didaktikai munkájának a megismerése és továbbfejlesztése volt. A szakmai konzultációval egybekötött bemutató a pedagógusok továbbképzését is szolgálta, valamint a gyakorlatban jól működő példát mutattunk a szakmai segítő-, támogató-, ellenőrző rendszer kialakítására is.

A tantervi szakértő összesítő jelentése szerint: „A pedagógusok az adott tananyagot megfelelően nagyon tudatosan alakították ki a tanóra célját, építették fel az elsajátítandó tananyag tartalmakat, kompetenciákat. A környezetismerettel való tantárgyi koncentráció jellemezte a vezérfonalat. A tanulók motiválása példaértékű volt, minden diák örömmel vett részt a feladatok megoldásában, nem volt „potyautas”. Ezt segítette a kooperatív tanítási-tanulási technikák alkalmazása, a tanórai szemléltetés és az egyéni megtapasztalás módszere. A tananyag feldolgozása során sikerült fejleszteni a tanulók értelmi-érzelmi-szociális képességét, készségét és attitűdjét is.”

II. A tanulók tudására vonatkozó visszacsatolás: hatékonysági vizsgálat

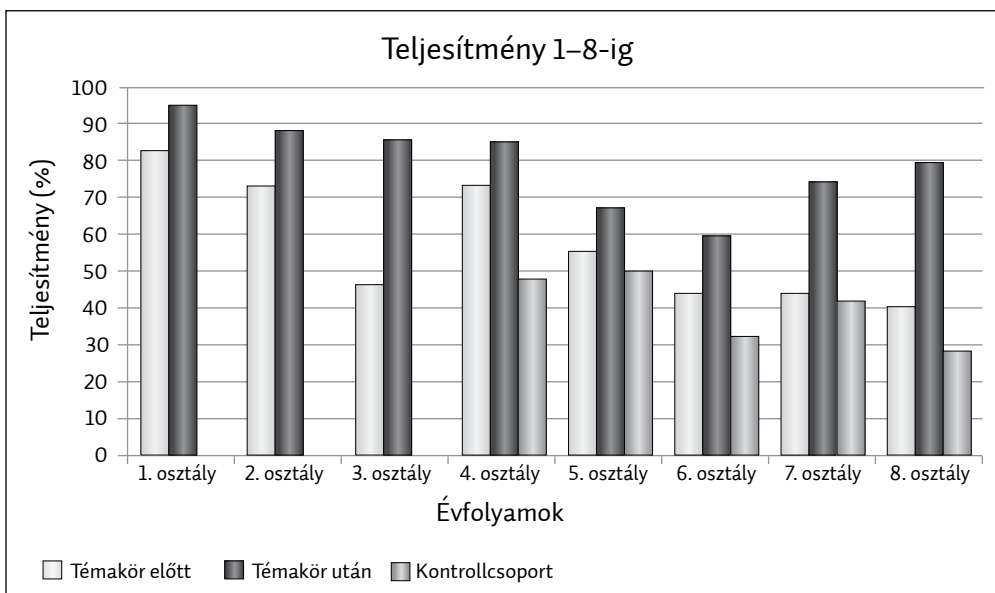
A mérés-értékelés folyamata az előző három tanév jól bevált gyakorlatához hasonlóan történt. Egységes mérőeszközként, objektív, külső kontrollként szolgáltak a témakörök (egészségem megőrzése, a családomról, önmagam felfedezése) lezáró, ellenőrző funkciót betöltő egészségtan tantárgy tudáspróbái (Tudáspróba I., II., II.). Az elő- és utómérések azonos feladatlappal történtek, mely biztosította az egységes mérést, értékelést.

A 2011/2012-es tanévben a tudásszintmérő feladatlapokat *alsó tagozatban* összesen 146 tanuló töltötte ki (N=146), *felső tagozatban* pedig 96 tanuló (N=96). A kontrollcsoportban alsóban 24 tanuló (N=24), felsőben 89 tanuló (N=89) volt. A tanulói teljesítménymérés eredményeit több szinten értékeltük: tanulónként, osztályonként, évfolyamonként és intézményi szinten.

Intézményi összesített értékelés

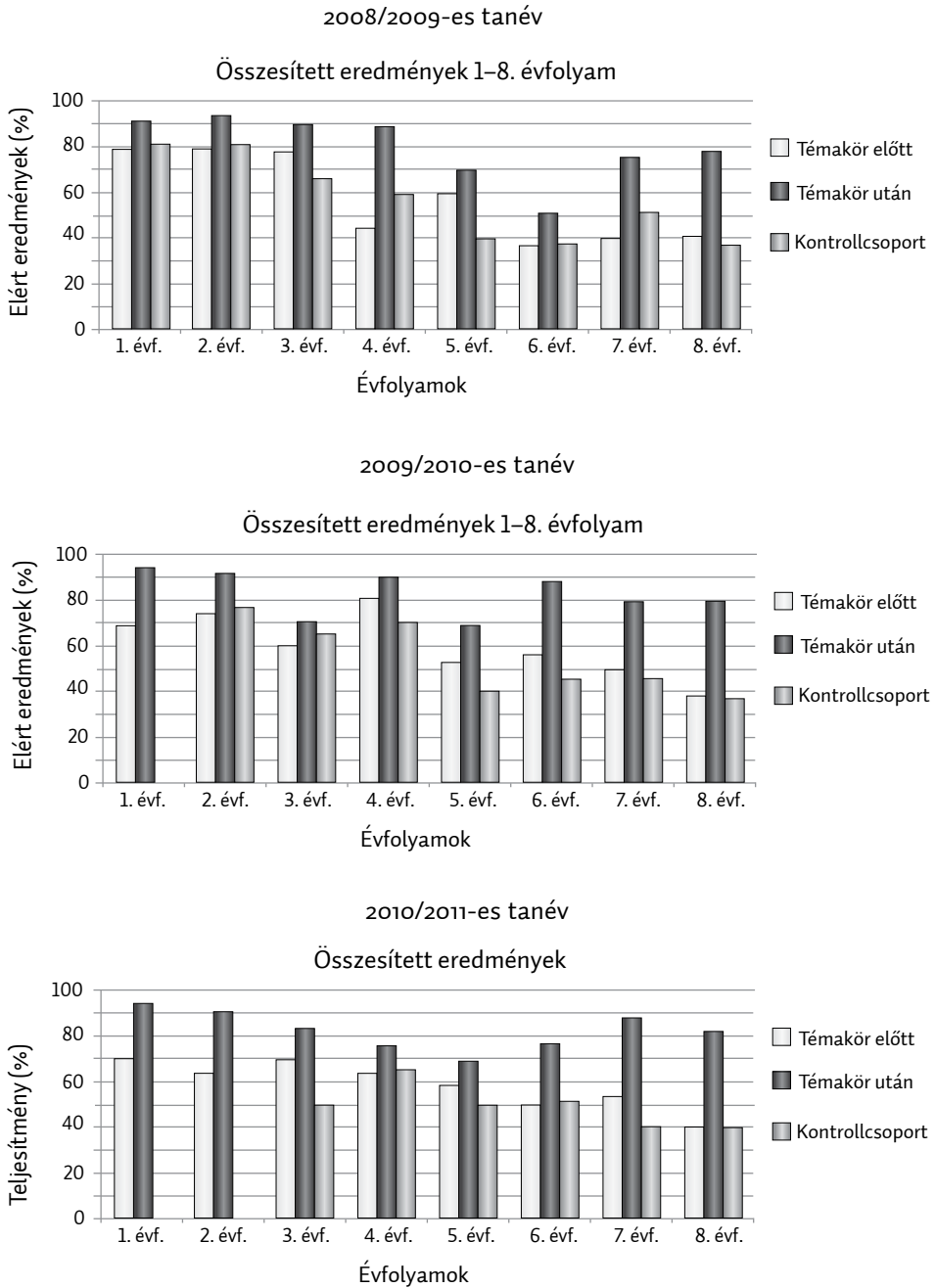
A negyedik tanévet befejezve még mindig az látszik, hogy számottevő a témakörök tárgyalását megelőző és a témakörök lezárását követő utómérések eredményei közötti eltérés. Az elő- és az utómérések között 10–40% tudásbeli különbség tapasztalható. Különösen a magasabb évfolyamokon látványos a tudásbeli gyarapodás (15–40%) (1. ábra).

1. ÁBRA: Intézményi összesített eredmények 1–8. évfolyamban (2011/2012-es tanév)

A 2011/2012-es tanév eredményei az elmúlt három év elemzésének és prognózisának megfelelően alakultak. Az összehasonlító vizsgálatok alapján kijelenthető, hogy a tanulók tudásának változása – intézményi átlagot számítva – összességében 20–25%-os növekedést mutat.

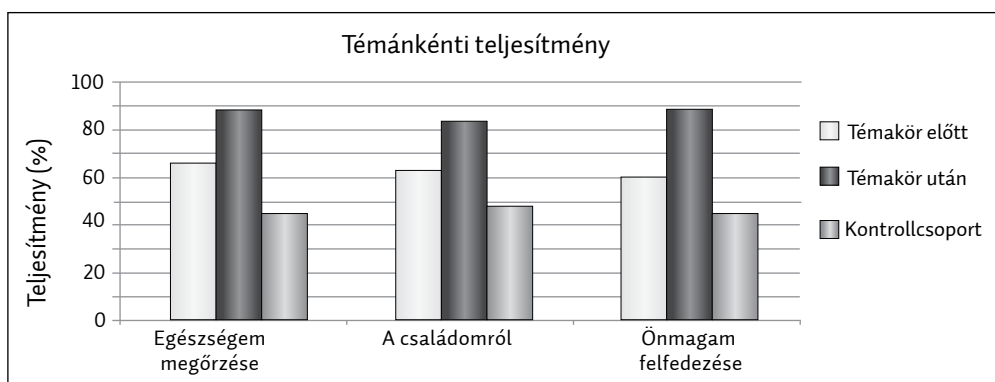
2. ÁBRA: Intézményi összesített eredmények a megelőző három tanévben (2008/2009., 2009/2010., 2010/2011)

Intézményi összesített eredmények témakörönként

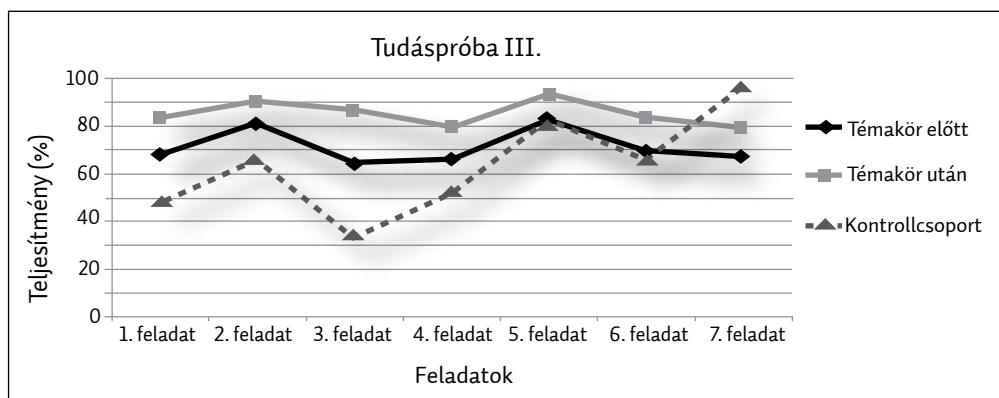
A témakörré lebontott összesített eredmények tükrözik a tartalomra vonatkozó elemzést. A 3. ábra eredményei alapján megállapítható, hogy az általunk tanított egészségtan három témaköre közül – a 2011/2012-es tanévben – az *önismereti tananyag* részből volt a legnagyobb tudásgyarapodás (30%). Valószínű, hogy ezen ismeretek, készségek, képességek, szokások, attitűdök kialakulása (önismeret, énkép alakítása, problémamegoldó-gondolkodás fejlesztése, konfliktuskezelés, stressz-oldás) hosszabb, több oldalról támogatott, gyakorlási-tanulási folyamat eredménye lesz.

3. ÁBRA: Összesített eredmények témakörré lebontva (2011/2012-es tanév)

A tartalomra vonatkozó elemzés további hasznos tanulással is szolgált a pedagógusok számára. A 4.a osztályban az életműködés (22%) és a konfliktuskezelés (15%) területén tapasztalható nagyobb mértékű tudásgyarapodás (4. ábra). (Az életműködésre a 3. feladat, a konfliktuskezelésre a 7. feladat vonatkozott.)

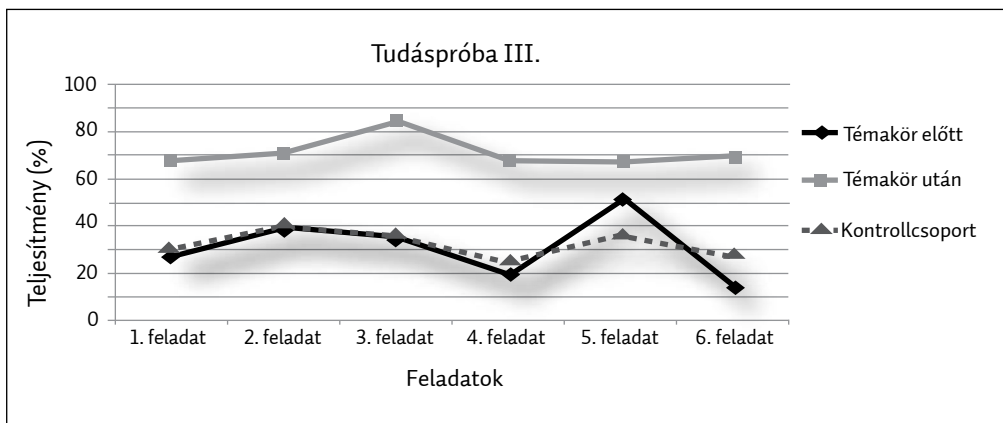
4. ÁBRA: Tudáspróba III. 4.a osztály – Önmagam felfedezése

A negyedik futamidő lezárása után az osztályok fejlődését vizsgálva az tapasztalható, hogy a tanulók előismerete rendezettebbé, egészségismerete szervezettebbé vált. A hiányos tananyag-részek továbbra is ugyanazok voltak: tápanyagok, érzékszervek, életműködések, önmagam felfedezése, erkölcsi normák, szociális szerepek, érzelmek kezelése, konfliktuskezelés.

A 7.a osztályban például a 6. feladat megoldása jelentette a legnagyobb problémát a tanulók számára. E kérdés olyan praktikus ismerettel foglalkozott, ami a közösségi együttműködésre keresett megoldási javaslatot. A probléma felvetése: „Hogyan működnek együtt az emberek az egészségügyi problémák megoldásában?” Ezen a területen 63% volt a hozzáadott érték, tudás (5. ábra).

5. ÁBRA: Tudáspróba III. 7.a. osztály – Egészségügy és szociálpolitika

A vizsgálati eredmények további tanulságai:

- A kontrollcsoportokhoz való viszonyítás nem ad mindig objektív eredményt, mert eltérő az egyes osztályok képessége, szorgalma, és természetesen az sem elhanyagolható, hogy milyen családi környezetből érkeznek a gyermekek, vagy milyen előismeretekkel rendelkeznek. Az utóbbiak meghatározó szerepére utal a kontrollcsoport „helyenkénti” jó teljesítménye. Visszatekintve a 4. ábrára, látható, hogy a negyedik évfolyam kontrollcsoportja a 7. feladatban igen jó teljesítményt (95%) nyújtott. E kérdésben, mely emocionális, kifejtő jellegű volt, tükröződik a tanulók hozott tudása mellett a szóbeli kifejezőképesség, a problémamegoldó gondolkodás szintje, illetve a család szubkultúrája (értékrendje, viselkedése, személet- és gondolkodásmódja).
- Továbbra is nagyon fontosnak tartjuk a változatos, a kooperatív tanítási-tanulási technikákon alapuló munkaformákat, az élményszerű tananyagfeldolgozást, mert a tanulási nehézségekkel küzdők és a passzív, tanulni nem szerető diákok is motiválhatók ilyen eszközökkel, módszerekkel.

- A CXC. törvény a köznevelésről kiemelten kezeli az egészségnevelést, de talán túlságosan elaprózva jelenik meg az egyes tantárgyakba beágyazva. A mi eredményeink azt mutatják, hogy tantárgyként oktatva még hatékonyabban tudatosíthatnánk gyermeinkben az egészség- és környezetvédelem fontosságát és praktikáit. Ez természetesen nem zárna ki a tantárgyi koncentrációt, vagyis azt, hogy minden lehetséges szituációt kihasználjunk a helyes életmód kialakítása érdekében, az egészséges táplálkozás, az egészségmegőrző mozgás hangsúlyozására és az érzelmi, erkölcsi nevelésre.

Összességében elmondható, hogy a hatékonysági vizsgálat eredményei az egészségtan tantárgy tanításának létjogosultságát bizonyítják. Ez a pozitív eredmény juttatott bennünket arra az elhatározásra, hogy felmenő rendszerben minden évfolyamon folytassuk e tárgy oktatását. Így a következő tanévben (2012/2013) valamennyi alsó tagozatos kisdíák, heti 0,5 órában tanulhat egészségtant.

A CIVIL TÁRSADALOM BEVONÁSA - ÉLETVITELPROGRAM BŐVÍTÉSE

A Bolyaiban a környezettudatosságra (energiatudatosságra) nevelés a fenntarthatóság jegyében (ökoiskola lévén), átfogja az egész iskolai oktatást-nevelést. Az életvitelprogram második futamidejétől (2009/2010-es tanév) az E.ON Hungária Zrt. által preferált EnergiaKaland oktatási programmal bővítettük az egészségtan tanmenetét oly módon, hogy a tantervi szakértő segítségével az aktuális tananyagrészhöz csatoltunk egy-egy energiafoglalkozást. Célunk: a gyakorlatorientált tevékenység révén, a mindennapi életben is hasznosítható, praktikus tudás átadása volt. Ennek szellemében, a tanév második félévében (2012. 03. 25.) az alsó tagozat egy-egy osztályában Csáti István E.ON-os munkatárs tartott energiafoglalkozást.

A tanítók a pedagógiai tapasztalatukkal mint facilitátorok segítették az E.ON önkéntes munkáját. A projekt indításakor teljes körű pedagógiai felkészítésben részesültek az önkéntesek (lásd ÚPSZ 2009, 2010, 2011), ezért a didaktikai fejlesztést tartalmazó továbbképzést a tantervi szakértő szolgáltatta segédanyagokkal és óratervekkel.

Az egészségtan keretében olyan tanórai programot szerveztünk, amely a szakember közvetítésével „életszerűbbé” tette a tananyagot. Az energiagazdálkodás kérdéskörében foglalkoztunk az energiafelhasználással, a takarékoskodással és a balesetek megelőzésével. Ezek a foglalkozások a fenntartható fejlődés jegyében hozzájárultak a környezettudatos (energiatudatos), egészség tudatos szemlélet és magatartás alakításához.

Kétirányú visszajelzés (hatékonysági- és elégedettségi vizsgálat)

A pedagógusok a kétirányú visszajelzés érdekében mind a négy osztály energiafoglalkozásai után *hatékonysági kérdőív* segítségével értékelték az önkéntes szakmai, módszertani felkészültségét, a tanulók motiválását és az osztálytermi légkört. Az *önkéntes elégedettségi kérdőív* alapján összegezte az oktatási intézménnyel való együttműködését a rendelkezésre álló segédanyagok, eszközök vonatkozásában és a didaktikai segítségnyújtás mértékében.

A visszajelentés (feed back) az előző évekhez hasonlóan két részből állt. Az első részben ötfokú skála nyújtott lehetőséget az osztálytermi munka értékelésére. A kérdőív második részében egyéni tapasztalatok, vélemények fogalmazódtak meg.

Az alsó tagozat igazgatóhelyettese, Hegedűsné Tomosi Aranka reflexiói az energia-projektről: „A foglalkozást vezető E.ON-os szakember mindent megtett annak érdekében, hogy a kisiskolásoknak élményt nyújtson, ám pedagógiai ismeretének hiányosságai nem róhatók fel számára. A kitűzött feladatokat megvalósította, az energiatudatosságot a mindennapi élet gyakorlata felől közelítette meg. Az eddigi tapasztalatok alapján elmondható, hogy tudatosult a tanulóknban, hogy ne csak passzív szemlélői, „rombolói” legyenek a világnak, hanem aktív, alkotó részesei.”

Csáti István önkéntes munkatárs véleménye szerint: „A tanórák szervezése, a pedagógusok együttműködése példaértékű. A foglalkozások szervezetten, optimális tanulási környezetben zajlottak, külön osztályteremben, kivetítő, laptop használatával. Szeretném még kiemelni, hogy az előző évi energiafoglalkozások hatására a gyerekek tanórán kívül is használják a www.energiakaland.hu weboldalt. Összességében az EnergiaKaland programot továbbra is hasznosnak, a pedagógusok és a tanulók érdeklődését, pozitív hozzáállását kimagaslónak tartom.”

PROGRAMFEJLESZTÉS

Az életvitelprogram stratégiájában az általános célkitűzések (egészségtan oktatása) mellett minden futamidőben megjelenik egy speciális cél, mely a program egyre magasabb szintű megvalósítását, a más programokkal való kooperációt hivatott betölteni. Például az E.ON-os projekt, amely a második évtől „kapcsolódik” az életvitelprogramhoz, de azóta is folyik.

szemtorna

önismeret: címer készítése

Az ökoiskola keretében valósul meg a 2008/2009-es tanévben indított egészségfejlesztő iskola modellprogram (életvitelprogram), és ugyanekkor csatlakoztunk a Városi Tehetség-gondozó Programhoz. A két program kedvező tapasztalatai arra készítettek bennünket, hogy megtaláljuk a programok közötti tartalmi koherenciát, a közös kapcsolódási pontokat, ezért „Egészségfejlesztés és tehetséggondozás” címmel projektnapot szerveztünk (2012. május 21.) az érdeklődő debreceni iskolák vezetői számára. A projektnap első részében rendhagyó egészség-tanórát tartottunk, amikor az 5–8. évfolyam tehetségígéretei mutatkoztak be, akik egyben

a városi tehetséggondozó program részesei is. Az önismereti témakör, a problémamegoldást magába foglaló tanóra segítségével bepillantást nyerhettünk a különböző korosztályok együttes tanulásába, valamint a kooperatív tanítási-tanulási technikák alkalmazásába.

A projektnap második részében kiselőadások hangzottak el annak feltárására, hogyan kapcsolódik az egészségfejlesztés a tehetséggondozáshoz, hogyan lehet az oktatási intézményekben párhuzamosan futó programok között megtalálni a kooperáció lehetőségét. Az előadások tematikája szervesen egymásra épült, hiszen a különböző szakemberek már negyedik éve dolgoznak együtt az életvitelprogram sikeres megvalósításán.

PROGRAMKITERJESZTÉS

A modellprogram harmadik futamidejében csatlakozott iskolák – az Epreskerti Általános Iskola és a Szoboszlói Úti Általános Iskola – ebben a tanévben is folytatták az életvitelprogramot, valamint a Fazekas Mihály Általános Iskola sajátos módon adaptálta azt. Az egészségtan tanmenetéből elsősorban a személyes és szociális kompetenciák fejlesztési elemeit vették át, a családi és önismereti témakörökből. Mind a három oktatási intézményben a program szakmai vezetője (tantervi szakértő) mutatta be a programot, és segítette az iskolák egyéni arculatához igazítani. Az oktatási intézmények visszajelzéseit hatékonysági kérdőívvel mértük fel.

Modellértékű csatlakozások

Az Epreskerti Általános Iskolában alsó tagozatban 164 tanuló, felső tagozatban 152 tanuló vett részt a programban. A második félévben zajlott az egészségtan oktatása, mégpedig 10 tanóránban, *alsóban a szabadidős foglalkozás (új NAT: egész napos iskola), felsőben pedig az osztályfőnöki órák keretében.*

A visszajelzésekből kiderült, hogy a programban sikeresen összekapcsolták az egészségvédelmet a környezetvédelemmel, a tudatos szemléletalkításra helyezték a hangsúlyt, így folyamatos, évfolyamonként egymásra épülő egészségismereteket szereztek a tanulók. A mindennapi életben is hasznosítják a megszerzett szokásokat, készségeket, képességeket (empátia, tolerancia, alkalmazkodó képesség, konfliktuskezelés), hatással vannak a családtagokra, környezetükre is.

Szoros kapcsolatban álltak a bázisiskolával, akik tanmenetekkel, óravázlatokkal, szakmai tanácsokkal segítették munkájukat. 2011-ben részt vettek az áprilisi és októberi értekezleten, bemutatóórán.

A szakértő és a környezetnevelési munkacsoport tagjai között rendszeres munkakapcsolat alakult ki. A egészségtan oktatási segédanyagot (DVD) minden osztály megnézte.

A programmal kapcsolatos néhány pozitív megnyilvánulás:

„A diákok az előző évben hallottakat könnyen felelevenítik, egyes tanórák anyagához kapcsolják (biológia, kémia, természetismeret). Az iskolai élet minden területén megnyilvánul az ismeretek alkalmazása.”

„A program során lehetőség nyílt a tanulókkal való hosszabb beszélgetésekre. Megismerhettük véleményüket az egyes témákkal kapcsolatban. A napközis szabadfoglalkozások és az osztályfőnöki órák érdekesebbek lettek a csoportmunkák alkalmazásával. A rejtvények nagyon nagy sikert arattak a tanulók körében. Otthoni felkészülés közben bevonták a családtagokat, könyveket kölcsönöztek ki és az internet lehetőségét is felhasználták.”

Felmerült nehézségek az oktatási intézmény részéről:

„A felsős osztályokban nem életvitel szakos pedagógus, hanem az osztályfőnök tartotta az órákat. Ez feladat a nem biológia szakos nevelőnek nagy felkészülést igényelt.”

„Egyes témák esetében kevés az egy tanóra, sokkal több időre lenne szükség. Befejezetlennek tűnik az óra, ha nem mondhatja el mindenki a véleményét, ugyanakkor sokan nem akartak véleményt nyilvánítani.”

A Szoboszlói Úti Általános Iskolában fentiekhez hasonlóan történt az életvitelprogram adaptálása. Ugyanolyan tanulásszervezéssel, tíz tanórát szánnak az egészségtan oktatására, ami az ifjúság egészséges életmódra nevelését hivatott segíteni. A program kiterjedt az iskola összes tanulójára, így az alsó tagozatban 291, felső tagozatban 171 diákot érintett. Vigné Arany Ágnes – Szalai Mária 1–8. osztályos Egészségtan munkatankönyveit használták és az internetről „szerzett” kiegészítő szemléltető anyagokat (videókat, feladatokat, szimulációkat). Az oktatási intézmény javaslata ezzel kapcsolatban: „Létre lehetne hozni egy adatbankot és közzétenni az iskolák számára.”

Az iskola a következő véleményt alakította ki: „1-8. osztályig egységesített, kidolgozott programról van szó. Jól integrálódik a különböző tantárgyakba, mivel egészében, összefüggésében vizsgálja az élő és élettelen környezetet. (Mindez megfelel az új NAT követelményeinek.) Nehézséget okozott az együttműködés intézményen belül a kollégákkal, hiszen minden osztályban különböző végzettségű pedagógus tanította az egészségtant. Ezért a jövőben nagyobb igény mutatkozik a bázisiskolával való személyes és az email-en keresztüli kommunikációra.”

A Fazekas Mihály Általános Iskola, bár hivatalosan nem csatlakozott az „Egészséges életvitel kialakítása az ökoiskolákban” című programhoz, nagy figyelmet fordít erre a célkitűzésre, és felhasználja a program nyújtotta lehetőségeket. Így alsó tagozatban 181, felső tagozatban 117 tanuló részesült egészségtani ismeretek oktatásában.

Az ökoiskolai koordinátor, Zsadányi Eszter így nyilatkozik az együttműködésről: „Intézményünkben az egészséges életvitelre nevelés nem tantárgyi keretek között zajlik. Hosszú mérlegelés után döntöttünk így, mivel úgy éreztük – és a gyakorlat igazolta ezt a feltevésünket –, hogy a tanórai keretek nem igazán hatékonyak és eredményesek tanulóinknak azon tagjaira, akik kevésbé motiváltak a tanulásra. Ennek egyik oka: a családi háttér nem megfelelő hozzáállása az iskolához, a tanuláshoz. Mivel pontosan ez a réteg az, amelyik otthonról a legkevesebb ilyen irányú tudást és tapasztalatot hoz, nekik van a legnagyobb szükségük intézményi keretek között foglalkozni ezzel a témával. Ezért iskolánkban kéthetenként egy-egy órában – az alsó tagozatban napköziben (új NAT: egész napos iskola), felső tagozatban osztályfőnöki órákon – történik az egészséges életmódra nevelés „kötöttebb formája”, hiszen ennek a célnak meg kell jelennie az oktató-nevelő munka egyéb színterein is (tanítási órák, szabadidős programok, napközi, tanulószoba)”.

A fenti beszámolókból tükröződik, hogy mind a három intézmény ökoiskola nagy hangsúlyt fektet a környezettudatos, egészségtudatos nevelésre, így sok közös pontja van az együttműködésnek.

A csatlakozások újszerű együttműködést vetettek fel, ezért törekszünk a partnerszerű munkakapcsolat, a kétoldalú kommunikáció kialakítására. Fontosnak tartjuk, hogy az ökoiskolai koordinátorok a műhelymunka kiterjesztése céljából szoros kapcsolatot tartsanak a bázisiskolával és a program szakmai vezetőjével, a tantervi szakértővel. Ugyanakkor elvárás részünkről, hogy az öko-koordinátorok a programértekezleteken, továbbképzéseken, bemutatóórákon szerzett szakmai tapasztalataikat átadják intézményük nevelőtestületének.

A mindennapi tanítási-tanulási folyamatban hatékonyan használhatóak, módszertani segítséget adnak az 1–8. évfolyam számára készült Egészségtan munkatankönyvek, tanmenetjavaslatok, a kidolgozott óravázlatok és a didaktikai útmutatást nyújtó oktatófilm. A helyi és az országos csatlakozási kezdeményezéssel az a célunk, hogy az oktatási intézmények az adottságaik figyelembevételével adaptálják életvitelprogramunkat mint jó iskolai gyakorlatot, és partnerszerű kooperációval színesítsék a komplex szemléletű iskolai egészségnevelés formáit és színtereit.

A MODELLPROGRAM FENNTARTHATÓSÁGA

„Az iskola szerepe a teljes szellemével, környezetével, a pedagógusok és az iskolához kapcsolódó más személyek viselkedésmintáival együttesen fejt ki az alapvető feladatát az egészségmegőrzésben, prevencióban éppen a leghatékonyabb életkorban.”

(WHO/EURO, 1946)

Pedagógiailag is bizonyított tény, hogy a preventív ismeretek, értékek, szokások, viselkedésminták, készségek, jártasságok, attitűdök stb. kialakítását minél előbb el kell kezdeni. Az egészségmagatartás formálásának, az egészségtudatos szemléletmód és életvitel kialakításának kiváló terepe a kisiskoláskor. A tantervi szakértő által kezdeményezett iskolakísérelt is ezt a tényt támasztja alá: „Az iskola mint oktatási intézmény sokat tehet az ifjúság egészséges életmódra neveléséért, hiszen a diákok ebben az életkorban itt töltik az életük egyharmad részét. Az egészséggel kapcsolatos ismereteket a rendszeres gyakorláson (tapasztalatszerzésen) keresztül sajátíthatják el. Ezáltal válik az ismeret képességgé, gyakorlati (proceduális) tudássá. A rendszeres tevékenykedtetés révén, lépésről lépésre történő fejlődésen megy keresztül a tanulónak az a képességük, amelynek birtokában irányíthatják, befolyásolhatják, végső soron fejleszthetik saját egészségi állapotukat (egészségmagatartás fejlesztése). Az egészségtan tantárgy „tudáselemeinek” mindennapos alkalmazása segítséget ad a diákoknak abban is, hogy az élet minden szakaszában törekedjenek az egészséges, szeretetteljes életmód kialakítására.”

Mindezt figyelembe véve, a fent bemutatott életvitelprogramban nagy hangsúlyt fektetünk a környezeti- és egészségnevelés összehangolására, melynek középpontjában a megelőzés áll. A program során felhasznált egészségtan holisztikus szemléletű, tehát a személyiség egészét érintő testi-lelki-szellemi-közösségi egészségnevelés taneszköze. Az életkori saját-

tosságok figyelembevételével alakítja a pozitív életszemléletet, és tanít meg a prevencióra szomatikus-mentális-szociális síkon egyaránt. Az egészségügyi ismeretek hatékony és konkrét segítséget nyújtanak az új NAT kiemelt fejlesztési területeihez, mint például:

- az erkölcsi nevelés (illettan),
- az önismeret és társas kultúra fejlesztése,
- a testi és lelki egészségre nevelés,
- a családi életre nevelés,
- felelősségvállalás másokért, önkéntesség,
- fenntarthatóság, környezettudatosság,
- gazdasági és pénzügyi nevelés (a család mint gazdasági közösség),
- a tanulás tanítása (tanulásmódszertan).

A minőségi nevelést-oktatást a program minden résztvevőjére kiterjedő, folyamatos szakmai továbbképzések, egyéni és csoportos konzultációk, partnerszerű munkakapcsolatok, műhelymunkák (szakmai értekezletek, egészségügy bemutatóórák, projektnapok) garantálják. A bázisiskola vezetője így fogalmazott: „Egyre szélesebb társadalmi összefogás van kibontakozóban pl. Biztonságos iskola, E.ON (EnergiaKaland), helyi összefogások (Városi Tehetség gondozási Program). Az EnergiaKaland oktatási projekttel bővített, rendhagyó egészségügyi tanórák szervezésével példát mutattunk arra, hogy a civil szervezet miként kapcsolódhat be szakszerűen és hatékonyan az intézményes nevelés-oktatás folyamatába. E program minden résztvevője (tan-testület, külső szakértők, E.ON önkéntesek) szakmai elhivatottságból és a jövő nemzedékéért érzett fokozott felelősségvállalás szellemében végzik az ifjúság egészséges életmódra nevelését.”

Az életvitelprogram tehát, egy olyan pedagógiai gyakorlat, komplex program, amely nemcsak az egészségügy oktatására, hanem az intézményen belüli, intézmények közötti szakmai együttműködésre, a külső szakemberek, a civil társadalom bevonására is jó, követendő példát mutat. A fenti kezdeményezés mintájára szeretnénk a szakmailag megalapozott egészségfejlesztési modellkísérletet országos szintűvé fejleszteni, szeretnénk minél több oktatási intézménnyel partneri munkakapcsolatot, módszertani műhelyiskolát kialakítani. „Ami azonban nem a pénzen múlik, az a magasabb szintű pedagógiai kultúra birtoklása, amely számunkra elsődleges feladat” (KOVÁCSNÉ DR. NAGY EMESE, 2009).